

ผลสำเร็จ ล้มเหลว และผลสะท้อน ของขบวนการทางสังคม

1. ความนำ

ทฤษฎีขบวนการทางสังคม ได้ช่วยตั้งคำถามและอธิบายปรากฏการณ์ของการกระทำกร่วมกันในหลายแง่หลายมุม คำถามที่มีความสำคัญและเป็นที่น่าสนใจของผู้ศึกษาขบวนการทางสังคมมากที่สุดประเด็นหนึ่งก็คือ คำถามเกี่ยวกับการศึกษาผลสำเร็จ ล้มเหลว หรือผลสะท้อนที่เกิดจากกลุ่มหรือขบวนการทางสังคม เช่น มีสาเหตุและปัจจัยใดบ้างที่กำหนดผลสำเร็จ ล้มเหลว หรือผลสะท้อนของกลุ่มหรือขบวนการ ผลสำเร็จ ล้มเหลว หรือผลสะท้อนดังกล่าวมีนิยามความหมายไว้ว่าอย่างไร และใช้อะไรเป็นตัวชี้วัด ฯลฯ รวมทั้งคำถามว่า ในเมื่อเรานิยามความหมายของขบวนการทางสังคมในฐานะตัวกระทำที่สร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคม การศึกษาผลสำเร็จ ล้มเหลว หรือผลสะท้อนของขบวนการทางสังคมจะมีความแตกต่างไปจากกลุ่มผลประโยชน์ หรือกลุ่มผลักดันมากน้อยเพียงใด และอย่างไร

แม้จะมีการศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับ ผลสำเร็จ ล้มเหลว หรือผลสะท้อนของการเคลื่อนไหวประท้วงมาตั้งแต่ทศวรรษ 1970 กล่าวคือ การบุกเบิกที่สำคัญคือ งานของ Gamson (1975) และ Piven & Cloward (1977) ซึ่งงานทั้ง 2 ชิ้นดังกล่าวต่างก็ให้ความสำคัญกับการศึกษาลักษณะของขบวนการทางสังคม (เช่น ลักษณะด้านองค์กร ประเภทของขบวนการทางสังคม) และปัจจัยภายนอกองค์กรหรือปัจจัยทางการเมือง ในฐานะที่เป็นตัวแปรสำคัญอันนำไปสู่ความสำเร็จของขบวนการทางสังคม นอกจากนี้ ยังสนใจศึกษาผลจากการลุกขึ้นสู้ ตลอดจนการใช้ยุทธวิธีที่มีความรุนแรงในการต่อสู้ของผู้เคลื่อนไหวประท้วง ซึ่งก่อให้เกิดการจลาจลขึ้นกลางเมืองที่สหรัฐอเมริกา ในช่วงทศวรรษ 1960 อย่างไรก็ตาม จวบจนปัจจุบัน การศึกษาขบวนการทางสังคมในประเด็นที่กล่าวมาข้างต้น ยังคงมีอยู่น้อยมาก ซึ่งสาเหตุสำคัญบางประการที่ทำให้การศึกษาในมิตินี้มีน้อย อาจเป็นเพราะสาเหตุดังต่อไปนี้

ประการแรก การศึกษาผลสำเร็จ ล้มเหลว หรือผลสะท้อนนั้น มีปัญหาในการนิยามและการชี้วัดว่าอะไรคือความสำเร็จ หรือผลสะท้อนของขบวนการทางสังคม นอกจากนี้ ยังมีปัญหาและข้อถกเถียงว่า จะนิยามหรือกำหนดตัวชี้วัดในลักษณะที่เป็นอัตวิสัยหรือภววิสัยอย่างไร เช่น จะนิยาม และสร้างชี้วัดโดยการวิเคราะห์ของผู้ศึกษา ซึ่งอยู่ในฐานะบุคคลภายนอกขบวนการฯ หรือว่าควรพิจารณาจากจุดมุ่งหมาย ความต้องการของผู้คนในขบวนการ หรือการนิยาม และสร้างตัวชี้วัดโดยบุคคลที่อยู่ภายในขบวนการ ซึ่งแน่นอนว่า ย่อมจะมีความแตกต่างกันเนื่องจากจุดมุ่งหมายดังกล่าวจะแตกต่างกันไปตามของแต่ละขบวนการและบุคคล

นอกจากนี้ ผลสำเร็จของขบวนการฯ ยังสามารถเกิดขึ้นในฐานะผลข้างเคียงที่ขบวนการฯ ไม่ได้ตั้งใจ หรือไม่ใช่ว่ามุ่งหมาย รวมทั้งเหตุซึ่งทำให้เกิดผลดังกล่าวนั้นอาจจะไม่ใช่กระทำการของขบวนการฯ ก็ได้ การนิยามผลสะท้อนของขบวนการทางสังคมในปัจจุบัน จึงยังมีความแตกต่างและก่อให้เกิดข้อถกเถียงอยู่มาก ซึ่งอาจเนื่องมาจากการที่นักวิเคราะห์บางคนได้ให้คำนิยามที่แคบ เนื่องจากต้องการพิจารณาเฉพาะผลต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย ในขณะที่นักวิเคราะห์บางคนก็ให้คำนิยามที่กว้าง เนื่องจากต้องการศึกษาในมิติการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม (Kriesi, etal, 1995:207)

ดังตัวอย่างซึ่ง (Giugni, 1999:xiii-xv) ได้หยิบยกให้เห็นจากกรณีขบวนการเคลื่อนไหวสิทธิพลเมืองที่สหรัฐอเมริกา ที่มีการเดินขบวนประท้วงขึ้นเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม ค.ศ. 1963 ซึ่งแม้จะเป็นเพียงหนึ่งในชุดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตลอดช่วงที่ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิความเป็นพลเมืองได้จัดกิจกรรมเคลื่อนไหว แต่การเดินขบวนครั้งดังกล่าวถือเป็นการเคลื่อนไหวครั้งใหญ่ในประวัติศาสตร์ และเป็นจุดสูงสุดของกิจกรรมการเคลื่อนไหวประท้วงที่เกิดขึ้นในช่วง ค.ศ 1954 - 1968 การเคลื่อนไหวครั้งสำคัญนี้ เริ่มต้นที่ผู้นำคนสำคัญของขบวนการฯ จำนวน 6 คน ได้จัดประชุมขึ้นที่โรงแรมรูสเวลล์ เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม ค.ศ. 1963 เพื่อจัดตั้งและระดมผู้เข้าร่วมในการเดินขบวน

สองเดือนต่อมา การเดินขบวนประท้วงครั้งยิ่งใหญ่ก็ปรากฏขึ้น ประชาชนกว่า 500,000 คนจากหลากหลายส่วนของสังคมได้ร่วมกันเดินขบวนไปยังวอชิงตัน ดี.ซี. เพื่อประท้วงกดดันให้รัฐสภาสหรัฐอเมริกาผ่านร่างกฎหมายสิทธิความเป็นพลเมือง (civil rights bill) มีกิจกรรมการแสดงดนตรี การปราศรัย และคำประกาศต่างๆ ท่ามกลางการเตรียมพร้อมของเจ้าหน้าที่ตำรวจราว 15,000 คน ก่อนจะปิดท้ายการเคลื่อนไหวครั้งประวัติศาสตร์นี้ ด้วยการปราศรัยครั้งสุดท้ายของ มาร์ติน ลูเธอร์ คิงส์ จูเนียร์

นอกจากการเดินขบวนประท้วง ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิความเป็นพลเมืองยังมีการเคลื่อนไหวประท้วงด้วยวิธีอื่นๆ อาทิ การประท้วงไม่ขึ้นรถเมล์ การบุกเข้าไปในสถานที่หวงห้ามสำหรับคนผิวสี การถือแฟง ฯลฯ ซึ่งในที่สุดทำให้สภาครองเกรสของสหรัฐอเมริกายอมผ่านกฎหมายสิทธิความเป็นพลเมือง (civil rights acts) ในวันที่ 2 กรกฎาคม ค.ศ. 1964 ซึ่งใช้เวลาราวหนึ่งปีนับจากวันที่มีการเดินขบวนประท้วงครั้งยิ่งใหญ่ดังกล่าว ซึ่งกฎหมายสิทธิความเป็นพลเมือง(civil rights acts) ได้บัญญัติห้ามการแบ่งแยกผิวในการใช้สิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะต่างๆ ร่วมกัน เช่น การขึ้นรถเมล์ การเรียนหนังสือในโรงเรียน การใช้บริการร้านอาหารร้านตัดผม ฯลฯ รวมทั้งสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

ถ้าหากถือว่ากฎหมายฉบับนี้เป็นผลจากการเคลื่อนไหวประท้วงของขบวนการสิทธิความเป็นพลเมือง คำถามที่ตามมาก็คือ กฎหมายดังกล่าวเป็นผลพวงจากการเดินขบวนครั้งใหญ่ใน

วันที่ 28 สิงหาคม ค.ศ. 1963 หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ กฎหมายดังกล่าวเป็นผลสืบเนื่องมาจากการใช้ยุทธวิธีการทำลาย ชัดขวางระบบปกติ(หรือการตีแผ่ ไซ่หรือไม่? ทว่าขณะเดียวกันก็มีคำถามหรือข้อสงสัยว่า ความจริงแล้วกฎหมายฉบับดังกล่าวอาจไม่ได้เกิดขึ้นเพราะกิจกรรมการเคลื่อนไหวประท้วง แต่อาจเกิดจากบรรยากาศทางการเมืองที่เปิดกว้าง หรืออาจมาจากวิสัยทัศน์ของนักการเมือง กระทั่งอาจเป็นผลของการกดดันทั้งจากภายนอกและภายในขบวนการฯ ที่ผนวกเข้ากับแนวคิดปฏิรูปของนักการเมืองเอง

อย่างไรก็ตาม กฎหมายสิทธิความเป็นพลเมือง (civil rights acts) เป็นเพียงจุดหมายหนึ่งของการต่อสู้เพื่อสิทธิและความเท่าเทียม ซึ่งจุดมุ่งหมายของขบวนการทั้งหมดมีกว้างขวางกว่ากฎหมายฉบับเดียว ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิความเป็นพลเมืองจึงยังไม่ได้บรรลุเป้าหมายสูงสุดที่วางไว้ ยิ่งไปกว่านั้น การเคลื่อนไหวประท้วงและการออกกฎหมายฉบับดังกล่าว ยังได้ส่งผลด้านลบต่อขบวนการเคลื่อนไหวลักษณะเดียวกันในรัฐทางใต้ จนนำไปสู่การปราบปรามโดยรัฐและการเผชิญหน้าด้วยความรุนแรงจากนักเคลื่อนไหวของขบวนการแบ่งแยกสีผิว (segregationist)

คำถามหรือข้อสงสัยข้างต้นจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการศึกษาสำเร็จ ล้มเหลว หรือผลสะท้อน(impacts)ของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิความเป็นพลเมือง

ประการที่สอง ปัญหาในการหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผล(causality) เพื่อประเมินว่าสิ่งใดเป็นผลมาจากการกระทำของขบวนการทางสังคม และอะไรคือตัวแปรหรือปัจจัยในการอธิบายผลสะท้อนที่เกิดขึ้น เนื่องจากบางครั้งผลสำเร็จก็ไม่ได้เกิดขึ้นในช่วงที่มีกระบวนการระดมหรือการเคลื่อนไหวประท้วงเสมอไป แต่อาจเกิดในช่วงเวลาที่ขบวนการทางสังคมกำลังก้าวสู่ช่วง “ขาลง” ของวงจรการเคลื่อนไหว คือช่วงที่ไม่มีการระดมหรือกิจกรรมการเคลื่อนไหวประท้วง โดยอาจเกิดขึ้นเพราะผู้มีอำนาจทางการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงนโยบายมาในทิศทางที่เห็นด้วยหรือสอดคล้องกับจุดหมายของขบวนการฯ และด้วยสาเหตุเหล่านี้เอง ที่ทำให้การศึกษาขบวนการทางสังคมในช่วงต่อมาได้หันไปสนใจศึกษากระบวนการระดม(mobilizing framing) หรือการศึกษาในเชิงพรรณนาผลสะท้อนจากการเคลื่อนไหว มากกว่าจะหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผลดังกล่าว

ปัญหาทั้งสองประการดังกล่าวนี้ เป็นสิ่งที่จำเป็นต้องตระหนักในการศึกษา ผลสำเร็จ ล้มเหลว หรือผลสะท้อน ซึ่งจะพิจารณาในส่วนต่อไป

2. ผลสำเร็จ ล้มเหลว หรือผลสะท้อน: นิยาม ความหมาย

ทฤษฎีการระดมทรัพยากร ให้นิยามขบวนการทางสังคมว่าเป็น องค์การซึ่งมีจุดหมาย-ความเชื่อที่ต้องการเปลี่ยนส่วนใดส่วนหนึ่งในโครงสร้างของสังคมซึ่งดำรงอยู่ โดยนิยามดังกล่าวนี้ครอบคลุมตั้งแต่ผลประโยชน์ของชาวนาไปจนถึงขบวนการที่ต้องการสร้างโลกสังคมนิยม

งานของ Gamson(1975) ได้กล่าวถึงสิ่งที่ขบวนการทางสังคมจะต้องประสบอยู่สองประการคือ ประการแรก ขบวนการทางสังคมต้องพยายามระดมผู้คนในสังคมที่ยังไม่ตื่นตัว (unmobilized constituency) ให้เข้ามาร่วมขบวนการฯ ประการที่สอง เพื่อที่จะบรรลุจุดหมายและความต้องการที่ตั้งใจไว้ ขบวนการทางสังคมจะต้องสร้างอิทธิพล เพื่อผลักดันให้ผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจทางการเมืองดำเนินการตัดสินใจอย่างหนึ่งอย่างใดตามจุดหมายของขบวนการฯ ดังนั้น ผู้ศึกษาในประเด็นดังกล่าวนี้จึงมุ่งความสนใจไปยังภายในกลุ่ม อันได้แก่กระบวนการสร้างองค์การ การจัดตั้ง การขยายสมาชิก รวมถึงความพยายามที่จะทำให้เกิดการสนับสนุนจากฝ่ายที่สาม(third parties) ซึ่งสามารถกล่าวโดยสรุปตามสายตาของทฤษฎีการระดมทรัพยากรได้ว่า การศึกษาในประเด็นดังกล่าวก็คือ การศึกษากระบวนการระดมทรัพยากรนั่นเอง

Piven & Cloward (1977) เป็นงานคลาสสิกอีกชิ้นหนึ่งที่ได้ศึกษาผลจากการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมว่าขบวนการฯใดประสบความสำเร็จหรือขบวนการฯใดล้มเหลว โดยเน้นการศึกษาที่ชนชั้นนำซึ่งอยู่ในฐานะผู้กุมนโยบาย ว่าได้ตอบสนองต่อจุดหมายและความต้องการของขบวนการทางสังคมมากน้อยเพียงใด และอย่างไร โดยงานเขียนชิ้นนี้ได้ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวของคนจนในสหรัฐอเมริกา ภายใต้โครงสร้างและสถาบันทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยแบบการเลือกตั้ง ซึ่งพบว่า บางครั้งขบวนการฯก็ประสบความสำเร็จเนื่องจากสามารถทำให้รัฐเข้ามาสร้างข้อตกลงร่วมบางอย่างซึ่งจะเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ชีวิตของพวกเขาดีขึ้น แต่บางครั้งขบวนการฯก็ล้มเหลวในการเรียกร้องต่อรัฐ ทั้งโดยการปฏิเสธ และโดยการปราบปรามด้วยความรุนแรง

ซึ่งงานเขียนชิ้นนี้ได้ช่วยกำหนดขอบข่ายของการศึกษาว่า สิ่งที่จะต้องพิจารณาเพื่อตอบคำถามเหล่านี้ประกอบไปด้วย

(1) รูปแบบและวิธีการเคลื่อนไหว รวมทั้งประวัติศาสตร์หรือลักษณะเฉพาะที่บางขบวนการฯได้สร้างขึ้น

(2) บริบททางสังคมการเมืองของขบวนการฯ ซึ่งต่อมาสำนักทฤษฎีการระดมทรัพยากรได้อธิบายในลักษณะของโครงสร้างโอกาสทางการเมือง

(3) ลักษณะเฉพาะด้านท่าทีของรัฐที่แตกต่างกัน ซึ่งต้องนับว่างานเขียนชิ้นนี้เป็นฐานสำคัญในการพัฒนารอบการวิเคราะห์กระบวนการทางการเมือง โดยมีจุดเน้นสำคัญอยู่ที่การวิเคราะห์โครงสร้างโอกาสทางการเมืองนั่นเอง

จะเห็นได้ว่างานของ Piven & Cloward (1977) ได้ขยายมิติการวิเคราะห์ผลสะท้อนของการเคลื่อนไหวประท้วง จากปัจจัยภายในมาสู่ปัจจัยภายนอกขบวนการฯ ซึ่งก็คือการขยายมาสู่การศึกษาความเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายของรัฐและโครงสร้างสถาบันทางการเมือง อันเกิดขึ้นจากขบวนการทางสังคม

การสำรวจวรรณกรรมชิ้นสำคัญๆ ที่ศึกษาผลสะท้อนจากการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคม ทำให้พบว่า งานเขียนซึ่งมีการสร้างคำนิยามของผลสะท้อนที่สำคัญได้แก่ งานของ Schumaker (1975) ที่นิยามการเปลี่ยนแปลงออกเป็น 5 ประเภท โดยพิจารณาจากกระบวนการทางนโยบาย ได้แก่ 1) การตอบสนองด้วยการเปิดช่องทางหรือกลไก(access responsiveness)ในการเข้ามาสู่ระบบการเมือง 2) การตอบสนองด้านประเด็นเนื้อหา(agenda responsiveness)ของความต้อการหรือจุดหมาย 3) การตอบสนองด้านนโยบาย(policy responsiveness) ซึ่งก็คือการรับเข้ามาสู่กระบวนการเชิงนโยบายสาธารณะ 4) การตอบสนองในระดับการตัดสินใจเชิงนโยบาย(output responsiveness) ในระดับที่ยอมรับให้จุดหมาย-ข้อเรียกร้องเป็นนโยบายสาธารณะ และ 5) การตอบสนองในระดับที่ประสบความสำเร็จ คือการบรรเทาความเดือดร้อนให้กับกลุ่มประท้วง(impact responsiveness)

Gamson (1975) ได้ศึกษากลุ่มผู้ท้าทายระบบการเมืองต่างๆ(challenging groups) จำนวน 53 กลุ่ม ว่ามีปัจจัยใดบ้างที่ทำให้ขบวนการฯ เหล่านั้นประสบความสำเร็จในการเคลื่อนไหวประท้วง และได้ระบุถึงตัวชี้วัดความสำเร็จ (success) ในรูปของชุดของผลสะท้อน (set of outcomes) ที่กลุ่มผู้ท้าทายได้รับจากการเคลื่อนไหวต่อผู้ออกเป็น 2 ชุด คือ 1) การยอมรับ(acceptance)จากคู่ปรปักษ์ (antagonist) ว่าพวกเขามีความชอบธรรมที่จะเรียกร้องผลประโยชน์ต่างๆ และ 2) ผลประโยชน์หรือโอกาสใหม่ๆ (new advantages) ที่ได้รับ ทั้งในระหว่างที่เคลื่อนไหว ทำทนายระบบการเมือง และหลังจากการเคลื่อนไหว

ทั้งนี้ ผลสะท้อนที่เป็นไปได้ของกลุ่มผู้ท้าทายฯสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเภท¹ ได้แก่ 1) ได้รับการตอบสนองอย่างเต็มที่(full response) หมายถึง ได้รับการยอมรับจากฝ่ายคู่ปรปักษ์ และได้รับผลประโยชน์หรือโอกาสใหม่ๆ 2) ได้รับสิทธิโดยอีกฝ่ายไม่เต็มใจ(preemption) หมายถึง การได้รับผลประโยชน์หรือโอกาสใหม่ๆ จากการท้าทายระบบการเมือง แต่ไม่ได้รับการยอมรับจากฝ่ายคู่ปรปักษ์ 3) ถูกรับเข้าเป็นพวกเดียวกัน(co-optation) หมายถึง ได้รับการยอมรับจากฝ่ายคู่ปรปักษ์โดยไม่ได้รับผลประโยชน์หรือโอกาสใหม่ๆ จากการท้าทายระบบการเมือง 4) การพังทลาย ล่มสลาย(collapse) หมายถึง ไม่ได้รับทั้งการยอมรับจากคู่ปรปักษ์และผลประโยชน์หรือโอกาสใหม่ๆ จากการท้าทายระบบการเมือง

¹ Gamson ถือว่ากลุ่มท้าทาย (challenging groups) จะประสบความสำเร็จ (success) ก็ต่อเมื่อผลสะท้อนคือการได้รับการตอบสนองอย่างเต็มที่ (full response) เท่านั้น

Kitschelt (1986) เสนอให้พิจารณา 3 ประเด็นคือ 1) ผลสำเร็จในด้านการสร้างกลไกและกระบวนการ(procedure)ที่สามารถเชื่อมต่อเข้ากับระบบการเมือง 2) ด้านเนื้อหาของข้อเรียกร้องที่ผลักดัน (subsistence) และ 3) ด้านการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้าง(structure)

ส่วน Gurr (1980) เสนอให้พิจารณา 3 ระดับคือ 1) ความคาดหวังของกลุ่ม 2) การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย (policy change) และ 3) การเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างหรือระบบของสังคม (societal or systematic effects) ที่อยู่ในระดับการเปลี่ยนแปลงด้านนโยบาย

นอกจากนี้ ในการจัดประเภทอาจต้องคำนึงถึงมิติด้านทิศทางและความคงทนถาวรของการเปลี่ยนแปลง จึงสามารถจัดประเภทของการเปลี่ยนแปลงได้อีกแบบหนึ่ง คือ 1) การเปลี่ยนแปลงในลักษณะผลระยะสั้น ทั้งที่เกิดขึ้นแบบเฉพาะหน้าหรือเกิดขึ้นในระยะสั้น(short-term effects)ซึ่งได้แก่ผลระยะสั้นที่เกิดขึ้นในระดับนโยบาย และผลระยะสั้นที่เกิดขึ้นในระยะยาว(long-term effects) 2) ผลการเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบัน ซึ่งได้แก่ผลระยะสั้นต่อสถาบันทางการเมืองและองค์กรทางสังคม หรือต่อกระบวนการสร้างประชาธิปไตยในระดับที่มีมั่นคงถาวร (Kriesi, etal, 1995)

งานเขียนที่ประมวลมิติต่างๆ ของการศึกษาผลระยะสั้นไว้ค่อนข้างครอบคลุมก็คือ Kriesi (1995) ซึ่งได้เสนอกรอบในการนิยามหรือการชี้วัดผลระยะสั้น (impacts) ของขบวนการทางสังคมที่ค่อนข้างจะครอบคลุมว่า ควรพิจารณาจากพื้นที่หรือเวที 3 แห่งด้วยกันคือ 1) ผลที่เกิดขึ้นภายในขบวนการทางสังคม 2) ผลที่เกิดขึ้นต่อระบบการเมือง และ 3) ผลที่เกิดขึ้นในพื้นที่สาธารณะ หรือสามารถแบ่งออกเป็นผลที่เกิดขึ้นภายในขบวนการทางสังคม และผลที่เกิดขึ้นภายนอก ดังต่อไปนี้

1) ผลระยะสั้นที่เกิดขึ้นกับภายในขบวนการทางสังคม(internal impacts) หรือผลระยะสั้นต่อองค์กรการเคลื่อนไหว(organization) ได้แก่ผลที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงภายในโครงสร้างองค์กรและทรัพยากรการเคลื่อนไหว เช่น ผลระยะสั้นต่ออัตลักษณ์(identity) อาทิ การสร้างและขยายอัตลักษณ์ร่วมในหมู่ผู้ร่วมขบวนการฯหรือ “ชุมชน” (เช่น กลุ่มชายรักชาย กลุ่มหญิงรักหญิง ฯลฯ) ทั้งนี้ ขบวนการทางสังคมด้านการเมืองแบบอัตลักษณ์ส่วนใหญ่ มักมุ่งไปยังผลระยะสั้นที่เกิดขึ้นภายในขบวนการฯ ซึ่งแตกต่างไปจากขบวนการทางสังคมด้านการเมืองเชิงโครงสร้าง ที่ส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นไปยังผลระยะสั้นซึ่งเกิดขึ้นภายนอกขบวนการ

2) ผลระยะสั้นที่เกิดขึ้นกับภายนอกขบวนการทางสังคม(external impacts) ได้แก่

2.1) ผลระยะสั้นด้านการเข้าถึงระบบการเมืองปกติ(procedural impacts) หมายถึง การเข้าถึงระบบการเมืองปกติในด้านกระบวนการทางนโยบายและการตัดสินใจทางการเมือง ของกลุ่มผู้ท้าทายระบบการเมือง(challengers) โดยช่องทางเข้าถึงมีหลายระดับ เช่น การสร้างกระบวนการปรึกษาหารือ(consultation process), การผลักดันให้เกิดกระบวนการเจรจาต่อรอง (negotiation process) ฯลฯ โดยสามารถแบ่งย่อยลงไปได้ในสองลักษณะคือ 1) การเข้าถึงใน

ลักษณะชั่วคราวหรือเฉพาะกิจ(ad- hoc access) เช่น การแต่งตั้งคณะกรรมการเข้ามาพิจารณา และ 2) การเข้าถึงในลักษณะถาวร(permanence access) โดยสามารถพิจารณาได้จากความถี่และความสม่ำเสมอของผลสะท้อนจากการเรียกร้อง

2.2) ผลสะท้อนในเชิงเนื้อหา(subsistence impacts) หมายถึงผลสะท้อนที่ได้จากกระบวนการตัดสินใจหรือไม่ตัดสินใจทางนโยบายของผู้มีอำนาจทางการเมือง โดยแบ่งออกเป็นสองลักษณะได้แก่ 1) ผลสะท้อนในเชิงเนื้อหาจากนโยบายด้านลบ(reactive)ที่อาจจะเกิดขึ้นกับขบวนการทางสังคม กล่าวคือ ผลจากการดำเนินกิจกรรมเคลื่อนไหวประท้วงที่ทำให้ขบวนการทางสังคมสามารถหลีกเลี่ยงความเสียหายจากนโยบายต่างๆ ซึ่งสามารถพิจารณาได้จากจุดหมายหรือเป้าหมายของขบวนการ เช่น กรณีที่ขบวนการทางสังคมสามารถเข้าไปขัดขวางนโยบายหรือการตัดสินใจของผู้มีอำนาจทางการเมือง 2) ผลสะท้อนในเชิงเนื้อหาจากนโยบายด้านบวก (proactive) หมายถึงการได้มาซึ่งผลในทางนโยบายที่เรียกว่า ผลประโยชน์หรือโอกาสใหม่ของขบวนการทางสังคม โดยเป็นผลจากการตัดสินใจของผู้มีอำนาจทางการเมือง หรือกล่าวอีกนัยก็คือ การได้รับอำนาจการตัดสินใจเชิงนโยบายนั่นเอง

2.3) ผลสะท้อนเชิงโครงสร้าง(structural impacts) หมายถึงความเป็นไปได้ของขบวนการทางสังคมในการเปลี่ยนแปลงบริบททางการเมืองที่ห้อมล้อม ซึ่งก็คือโครงสร้างโอกาสทางการเมืองนั่นเอง โดยผลของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะเพิ่มโอกาสในความสำเร็จของขบวนการฯ(ดูรายละเอียดในส่วนโครงสร้างโอกาสทางการเมือง บทที่ 3) ทั้งนี้ กรอบการศึกษาโครงสร้างโอกาสทางการเมืองสามารถแบ่งผลสะท้อนเชิงโครงสร้างออกได้เป็น 2 ลักษณะคือ

2.3.1) ผลสะท้อนต่อโครงสร้างเชิงสถาบันทางการเมือง (institutional structures) คือการเปลี่ยนแปลงในเชิงลักษณะ-รูปแบบของสถาบันทางการเมือง, กระบวนการทางการเมืองและการตัดสินใจ ตลอดจนกลไกทางการเมืองที่เชื่อมต่อกับขบวนการทางสังคมในการเข้าไปสู่ระบบการเมืองปกติ ซึ่งรวมถึงการเปลี่ยนแปลงในระดับของการจัดระเบียบทางการเมืองใหม่ (political realignment) ทั้งในระดับของการเปลี่ยนแปลงภายในรัฐบาล และผลสะท้อนจากการเปลี่ยนแปลงในระดับถอนรากถอนโคนของการปฏิวัติ

2.3.2) ผลสะท้อนต่อโครงสร้างพันธมิตร (alliance structures) คือผลที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในระดับการจัดระเบียบทางการเมือง เช่น การเปลี่ยนผู้นำรัฐบาลมาเป็นพรรคการเมืองที่มีท่าทีเชิงนโยบายสนับสนุนขบวนการทางสังคม อันทำให้ระยะห่างทางอำนาจระหว่างขบวนการทางสังคมกับโครงสร้างทางการเมืองในระบบการเมืองปกติลดลง

2.4) ผลสะท้อนเชิงพื้นที่สาธารณะ(sensitizing impacts) หมายถึงความเป็นไปได้ที่ขบวนการทางสังคมจะสร้างความรู้สึกด้านบวกต่อความสำเนียงของตัวกระทำทางการเมือง

ในอาณาบริเวณ หรือเวทีทางการเมือง พื้นที่สาธารณะหรือพื้นที่ทางสังคม ซึ่งแบ่งออกเป็นสองด้านคือ

หนึ่ง ด้านการสร้างประเด็นสาธารณะ คือความสามารถในการทำให้ความต้องการหรือข้อเรียกร้องกลายเป็นประเด็นสาธารณะทางการเมือง(political agenda) เช่น การทำให้กลายเป็นประเด็นถกเถียงในเวทีสาธารณะ พื้นที่ทางสาธารณะ และอีกระดับหนึ่งคือ การทำให้ผู้มีอำนาจทางการเมืองหยิบยกประเด็นดังกล่าวขึ้นมาพูดในพื้นที่สาธารณะ เช่น สื่อ, เวทีการอภิปรายหาเสียง ฯลฯ

สอง ด้านการสร้างทัศนคติเชิงสาธารณะ(public attitudes) หมายถึงความสามารถในการขยายความยอมรับจากสาธารณะต่อขบวนการฯ เช่น ระดับการเพิ่มขึ้นของความรู้สึกด้านบวกที่ขบวนการฯได้รับจากสาธารณะ

Burstien (2002) ได้เสนอแบบจำลองในการศึกษาประเด็นการสร้างผลสะท้อนเชิงพื้นที่สาธารณะโดยใช้สมมติฐานของทฤษฎีพหุนิยม กล่าวคือ กระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะเป็นการทำตามเสียงส่วนใหญ่หรือ “สาธารณะ” ซึ่งเกิดขึ้นภายใต้ข้อจำกัดของทั้งพลเมืองและผู้กำหนดนโยบาย ดังนั้น การเข้าใจผลสะท้อนของขบวนการเคลื่อนไหวจึงจำเป็นต้องเข้าใจพื้นฐานที่ว่า การกระทำทางการเมืองนั้นจะมีประสิทธิภาพเพียงใด ขึ้นอยู่กับความสามารถในการใช้กลไกการสื่อสารในฐานะพลเมือง เป็นเครื่องมือในการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ผู้กำหนดนโยบาย ทั้งนี้ โดยเชื่อว่า 1) ผู้กำหนดนโยบายต้องการข้อมูลข่าวสารเพื่อที่จะลดความเสี่ยงที่จะถูกตำหนิ 2) ไม่มีกลุ่มใดสามารถควบคุมนโยบายสาธารณะได้ และ 3) ผู้กำหนดนโยบายเองก็ไม่สามารถตอบสนองผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ไม่เชื่อว่ารัฐมีประเด็นด้านผลประโยชน์เป็นของตนเอง นโยบายจึงเป็นเพียงภาพสะท้อนของการแข่งขันระหว่างกลุ่มต่างๆ ขณะเดียวกันผู้กำหนดนโยบายก็ไม่มีความสามารถที่จะให้ความสนใจต่อประเด็นสาธารณะได้ทุกเรื่อง ดังนั้น การที่ผู้กำหนดนโยบายจะให้ความสนใจในประเด็นใด จึงขึ้นอยู่กับเงื่อนไขขององค์กร ทรัพยากร สื่อสารมวลชน และเมื่อเป็นเช่นนั้น พื้นที่สาธารณะจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการตัดสินใจของรัฐบาล

(แผนผังแสดงกรอบในการประเมินผลสะท้อนของขบวนการทางสังคม อยู่หน้าสุดท้าย)

นอกจากนี้ Burstien ยังได้เสนอว่า การศึกษาผลสะท้อนที่เกิดขึ้นจำเป็นต้องพิจารณา ลักษณะของขบวนการทางสังคมด้วย เพราะลักษณะขบวนการทางสังคมที่แตกต่างกันนั้น ย่อมทำให้วางจุดเน้นของผลสำเร็จไว้บนพื้นที่ที่แตกต่างกันด้วย (Kriesi, 1995) โดยได้แบ่งลักษณะหรือประเภทของขบวนการทางสังคมใหม่ออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1) ขบวนการทางสังคมที่มุ่งสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบัน (institutional-oriented movement) คือขบวนการทางสังคมที่มีจุดมุ่งหมายในการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างสถาบัน แบบเผชิญหน้า-ขัดแย้ง-ถอนรากถอนโคน เช่น ขบวนการด้านสิ่งแวดล้อม ขบวนการสันติภาพ ฯลฯ

2) ขบวนการทางสังคมที่มุ่งสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงอัตลักษณ์ (identity-oriented movement) คือขบวนการซึ่งมีลักษณะเด่นอยู่ที่การเมืองแบบอัตลักษณ์ โดยมีจุดหมายจากอยู่ ที่การสร้างและขยายพื้นที่ของความเป็นอัตลักษณ์ร่วม ซึ่งมีสองลักษณะคือ การเน้นพื้นที่ภายในและการเน้นพื้นที่ภายนอกขบวนการฯ ดังเช่น

2.1) ขบวนการแบบมุ่งเน้นวัฒนธรรมในกลุ่มย่อย (subculture movement) คือมุ่งเน้นการสร้างอัตลักษณ์ร่วมภายในกลุ่ม ได้แก่ ขบวนการชาวเกย์, ขบวนการผู้หญิง และขบวนการฯ ในมิติของสิทธิในความเป็นชนกลุ่มน้อย ซึ่งการกระทำร่วมที่สำคัญของขบวนการฯ เหล่านี้ ได้แก่ การสร้างและผลิตซ้ำอัตลักษณ์ร่วมของผู้คนที่เข้ามาร่วมและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน คือเป็นการเมืองที่เน้นกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ร่วมภายในขบวนการฯ ดังนั้น พื้นที่ในการประเมินผลสำเร็จจึงต้องมีจุดเน้นอยู่ภายในขบวนการฯ

2.2) ขบวนการแบบท้าทายวัฒนธรรมนอกกลุ่ม (counterculture movement) แม้จะเป็นขบวนการทางสังคมในลักษณะการเมืองแบบอัตลักษณ์เช่นเดียวกับขบวนการแบบมุ่งเน้นวัฒนธรรมในกลุ่มย่อย(subculture movement) แต่ก็มีแตกต่างอย่างสำคัญคือ เป็นการสร้างอัตลักษณ์จากภายนอกกลุ่ม กล่าวคือ การสร้างอัตลักษณ์ดังกล่าวได้มาจากการปฏิสัมพันธ์ในลักษณะของความขัดแย้งหรือการเผชิญหน้ากับความเป็นอื่นของวัฒนธรรมต่างกลุ่ม เช่น ขบวนการก่อการร้าย, ขบวนการเคลื่อนไหวของชนกลุ่มน้อยในหลายๆ กลุ่ม, ขบวนการทางศาสนา ฯลฯ ซึ่งขบวนการฯ เหล่านี้ล้วนมีความโน้มเอียงของการสร้างอัตลักษณ์จากพื้นที่ภายนอกขบวนการทั้งสิ้น

การศึกษาผลสะท้อนในมิติกระบวนการจรรโลงประชาธิปไตย

งานของ Kriesi(1995) นั้นมีข้ออ่อนอยู่ที่ไม่ได้นิยามผลสะท้อนใน 2 มิติสำคัญ คือ มิติประชาธิปไตยและมิติด้านวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม ในเวลาต่อมาก็คงมีงานที่ได้ช่วยเติมเต็มให้การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับผลสะท้อนจากการต่อสู้ของขบวนการทางสังคมมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เช่น

การศึกษาผลสะท้อนในมิติประชาธิปไตยของ Giugni(1998) ซึ่งเห็นว่าการศึกษาผลสะท้อนที่เกิดขึ้นควรประเมินระดับและคุณลักษณะของการพัฒนาประชาธิปไตยในระบบการเมือง ได้แก่ การมองขบวนการทางสังคมในฐานะตัวกระทำกรภายในกระบวนการสร้างและจรรโลงประชาธิปไตย รวมทั้งควรให้ความสนใจต่อความสัมพันธ์ระหว่างขบวนการทางสังคมกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเสนอให้มองการเปลี่ยนแปลงใน 3 ระดับคือ

1) ระดับของความสามารถในการเข้าไปเชื่อมต่อกับระบบการเมืองปกติ ทั้งโครงสร้างเชิงสถาบันทางการเมืองและกระบวนการทางการเมืองที่ดำรงอยู่ กล่าวคือ มีการเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบายโดยไม่ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือเปลี่ยนรูปในระดับโครงสร้าง สถาบันกระบวนการทางการเมือง หรือไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับพื้นฐานของสังคม เช่น ความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างกลุ่มผู้ท้าทายระบบกับผู้มีอำนาจทางการเมืองหรือฝ่ายที่เผชิญหน้า ตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ ได้แก่ การได้มาซึ่งค่าชดเชย การขึ้นค่าแรงขั้นต่ำ ฯลฯ

2) ระดับของความสามารถที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนรูปทางสังคม(social formation) กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้าง สถาบัน หรือกระบวนการทางการเมือง รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงด้านนิยาม ความหมายในมิติทางวัฒนธรรมภายในสังคม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในระดับนี้จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงในระดับพื้นฐานของสัมพันธ์ภาพทางอำนาจภายในสังคมด้วย เช่น การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างกลุ่มผู้ท้าทายระบบกับผู้มีอำนาจทางการเมืองหรือฝ่ายที่เผชิญหน้าด้วย อันก่อให้เกิดการกระจายอำนาจ เช่น กรณีสิทธิชุมชน ที่หมายถึงการยอมรับอำนาจของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรภายในชุมชนเอง

3) ระดับของความสามารถที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในกระบวนการสร้างและจรรโลงประชาธิปไตย(democratization) การให้ความสำคัญในมิตินี้คือการมองว่า ขบวนการทางสังคมเป็นพลังสำคัญของการผลักดันให้มีการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย ซึ่งก็คือการเปลี่ยนแปลงในระดับที่ประชาธิปไตยมีการเติบโต มีการขยายสิทธิของความเป็นพลเมืองในรัฐ กล่าวคือ เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพบังคับในเรื่องสิทธิหน้าที่ระหว่างพลเมืองกับรัฐ

การศึกษาผลสะท้อนในกรอบการเมืองเชิงวัฒนธรรม

การประเมินผลสะท้อนในมิติทางวัฒนธรรม(cultural dimension) ยังมีไม่มากนัก ทั้งนี้ ขบวนการทางสังคมแบบใหม่ เช่น ขบวนการทางสังคมแบบอัตลักษณ์ ได้ให้ความสำคัญกับการประเมินในมิตินี้ เพราะขบวนการดังกล่าวมีจุดหมายสำคัญในการสร้างความเปลี่ยนแปลงในขอบข่ายด้านวัฒนธรรม อัตลักษณ์ และวิถีชีวิตประจำวัน ซึ่งปัญหาที่สำคัญ ของการศึกษาแนวนี้ก็คือ การนิยามตัวชี้วัดความเปลี่ยนแปลงหรือผลสะท้อนที่เกิดขึ้น

งานตัวอย่างที่ศึกษาในมิตินี้ ได้แก่ Della Porta (1999) ซึ่งสร้างตัวชี้วัดด้านวาทกรรมสาธารณะ (public discourse) ที่เกิดขึ้น และ McAdam (1999) ที่ได้เสนอให้พิจารณาความเปลี่ยนแปลงในระดับปัจเจกบุคคลหรือระดับสังคมวิทยาจุลภาค(microsociological level)

การศึกษาผลสะท้อนด้านวัฒนธรรม ในช่วงต้นคือการศึกษาวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นเงื่อนไขเบื้องต้นในการสร้างกรอบโครง(framing)ของการกระทำกร่วม แต่ในช่วงหลังได้มองว่า ขบวนการทางสังคมเป็นตัวกระทำที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ดังเช่นงานของ McAdam (1994) ที่มองการเปลี่ยนแปลงในมิติของการเปลี่ยนผ่านทางความเชื่อ อุดมการณ์ และการเกิดขึ้นของอัตลักษณ์ใหม่ รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับปฏิบัติการในมิติทางวัฒนธรรม โดยสามารถวิเคราะห์จากระดับของการที่สังคมให้การยอมรับ คือการไม่แบ่งแยกหรือทำให้เป็นคนอื่น-คนแปลกหน้าของสังคม ซึ่งในระดับต่ำคือการยอมรับแบบชั่วคราวหรือเฉพาะหน้า ส่วนในระดับสูงได้แก่การให้การยอมรับในระยะยาว มีความถาวร หรือการได้รับการรับรองสภาพสิทธิโดยกฎหมาย เช่น การเป็นองค์กรแบบทางการด้วยการเข้าไปจดทะเบียน

งานศึกษาที่สร้างกรอบการประเมินผลสะท้อนด้านวัฒนธรรม โดยสร้างโมเดลในการวิเคราะห์ที่ได้แก่ Gamson(1999) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า พื้นที่สำคัญของการเมืองแบบอัตลักษณ์ ก็คือการแย่งชิงการนิยามความหมายของ “วัฒนธรรม” และ “อัตลักษณ์” โดยกลุ่มบนพื้นที่สื่อ ดังนั้นสื่อจึงมีบทบาทสำคัญในกระบวนการสร้างความหมายและผลิตซ้ำด้านวัฒนธรรม เนื่องจากนักสื่อสารมวลชนเป็นผู้เลือกเรื่องราวที่จะนำเสนอและเป็นผู้ทำหน้าที่ให้ความเห็นต่อการถกเถียงอภิปราย ซึ่งจะไปสนับสนุนหรือคัดค้านกรอบโครงหลัก(master frame)ที่นำเสนอโดยขบวนการทางสังคม นอกจากนี้ สื่อยังทำหน้าที่เป็นเวทีสำหรับกลุ่มต่างๆ ในการแข่งขันต่อสู้ การให้ความหมาย และการสร้างสัญลักษณ์ต่างๆ ซึ่งจะถูกเปิดเผย-ขยายออกมาในพื้นที่สาธารณะ อันจะทำให้ผู้คนในสังคมได้สำเนียง

Gamson ได้สร้างตัวชี้วัดโดยอาศัยฐานจากงานศึกษาเดิมซึ่งปรับมาใช้กับการประเมินความเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม โดยได้ปรับเปลี่ยนจากการได้รับพื้นที่จากระบบการเมืองปกติมาเป็นพื้นที่สาธารณะ ซึ่งได้กำหนดให้แคบลงไปอีกกว่าเป็นการพิจารณาจาก “พื้นที่สื่อ”

โดยในมิติแรกคือการพิจารณาว่า กลุ่มทำทนายระบบการเมืองปกติได้รับการยอมรับ (Acceptance) ให้อยู่ในพื้นที่ข่าวมากน้อยเพียงใด และ/หรือการยอมรับนั้นเป็นไปในทิศทางบวกหรือลบ และสำหรับกลุ่มทำทนายในมิติทางวัฒนธรรมซึ่งวัดจากการยอมรับจากจุดยืนของสื่อ หรือการถูกระบุสถานภาพจากสื่อ โดยแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับคือ 1) ระดับวัตถุประสงค์ของการทำข่าว ซึ่งถูกหยิบยกขึ้นมาถกเถียงโดยคนอื่น ไม่ได้ถูกเลือกให้เป็นข่าวในฐานะตัวกระทำที่มีอำนาจทางการเมืองหรือมีน้ำหนักในเชิงนโยบาย แต่เป็นเพียงตัวตลกทางการเมือง หรือเป็น “มีอบ” คือ ผู้ก่อความวุ่นวายให้สังคม และ 2) ระดับของตัวกระทำ(agent) ซึ่งถูกให้น้ำหนักในฐานะเป็นตัว

แสดงทางการเมือง โดยในระดับนี้ ผู้สื่อข่าวจะพยายามสะท้อนความรับรู้ ความเห็น ความต้องการ ฯลฯ ของกลุ่ม ซึ่งในการพิจารณาจำเป็นต้องสำรวจเวลาที่สื่อที่มากไปกว่าหนังสือพิมพ์ เช่น ข่าวโทรทัศน์, รายการทอล์คโชว์ ละคร ภาพยนตร์ รวมถึงสื่อโฆษณา โดยการวิเคราะห์เช่นนี้ เป็นการมองสื่อในฐานะบริบทของการแข่งขัน และประเมินสถานะของการเป็นแหล่งข่าวซึ่งถูกหยิบยกขึ้นมาบนเวทีการถกเถียงในพื้นที่สื่อ ว่าถูกหยิบยกขึ้นมาอย่างไร มีโอกาสได้เสนอแง่มุมของตนมากน้อยเพียงใด คือมิได้มองเพียงแค่การสามารถเป็นข่าวเท่านั้น แต่จำเป็นต้องดูการให้ความหมายของสื่อมวลชนต่อขบวนการทางสังคมด้วย

มิติที่สอง การพิจารณาว่า สื่อมีความเปลี่ยนแปลงท่าทีเชิงวัฒนธรรมและค่านิยมหรือไม่อย่างไร กล่าวคือ การประเมินว่าการเคลื่อนไหวในพื้นที่สื่อสามารถเปลี่ยนแปลงกรอบคิดทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมได้หรือไม่ และขบวนการฯได้รับการรับรองในพื้นที่สื่อหรือไม่ เช่น กรณีขบวนการสตรีที่ได้เคลื่อนไหวให้ยุติการใช้คำว่า “he” (เขา) ซึ่งเป็นสรรพนามแทนความเป็นผู้ชายหรือในสังคมไทยเอง การเคลื่อนไหวของขบวนการสตรีก็ได้ทำให้คำประณามผู้หญิงหลายคำได้หายไปจากสื่อ อีกตัวอย่างหนึ่งคือ การต่อสู้ระหว่างขบวนการต่อต้านการทำแท้ง(Pro-life)กับขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องสิทธิสตรี ในสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้มีการต่อสู้กันเกี่ยวกับการใช้คำระหว่าง “เด็กทารก”(“baby”) กับ “ตัวอ่อน”(“fetus”) การประเมินมิตินี้ คือการพิจารณาว่าขบวนการฯ ได้รับการยอมรับในพื้นที่สื่อหรือไม่ เมื่อเปรียบเทียบกับกรอบหรือวาทกรรมทางวัฒนธรรมแบบเดิมของสังคม หรือของฝ่ายต่อต้านขบวนการฯ

ปัจจัยซึ่งจะนำไปสู่หรือสัมพันธ์กับความสำเร็จที่ Gamson เสนอคือ ประการแรก ขบวนการที่ประสบความสำเร็จต้องประกอบด้วยปัจจัยภายในองค์กรที่สำคัญ ได้แก่ มีทรัพยากรและนักกิจกรรมภายในที่มีความสามารถในการใช้สื่อ กล่าวคือสามารถที่จะนำเสนอประเด็นหลักของขบวนการฯในพื้นที่สื่อได้ โดยขบวนการฯที่จะประสบความสำเร็จต้องสามารถสร้างหรือมีนักกิจกรรมที่มีความเป็นมืออาชีพและความเชี่ยวชาญเฉพาะ ซึ่งสามารถนำเสนอกรอบอ้างอิง(preferred frame) ผ่านสื่อมวลชนได้ ตัวอย่างของขบวนการเคลื่อนไหวที่สำคัญคือ ขบวนการต่อต้านการทำแท้งเสรี และขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องสิทธิสตรีในสหรัฐอเมริกา ซึ่งแสดงถึงการใช้ความเชี่ยวชาญในการต่อสู้กันด้วยสื่อ กล่าวโดยสรุป สมมติฐานที่สำคัญคือ ยิ่งขบวนการทางสังคมมีทรัพยากรและความสามารถ-ความเชี่ยวชาญในการใช้สื่อมากเท่าใด ก็ยิ่งมีโอกาสประสบความสำเร็จมากเท่านั้น

ประการที่สอง ความแตกต่างด้านบรรทัดฐานและปฏิบัติการของสื่อในสังคม ทั้งนี้ สื่อมวลชนซึ่งอยู่ในสังคมที่มีมรดกทางความคิดของสื่อเสรี จะมีลักษณะเป็นสถาบันพื้นฐานของบริบททางสาธารณะ กล่าวคือทำหน้าที่เป็นผู้สร้าง เปิดหรือหยิบยกประเด็นประเด็นทางการเมืองซึ่งก่อให้เกิดการอภิปรายถกเถียง มากกว่าสื่อมวลชนที่อยู่ในสังคมเผด็จการ

นอกจากนี้ ในสังคมที่สื่อมีบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมการเสนอข่าวในลักษณะให้น้ำหนักแต่ละฝ่ายอย่างเท่าเทียมกัน ความเป็นไปได้ในการสร้างพื้นที่บนสื่อของขบวนการแบบการเมืองเชิงอัตลักษณ์ ย่อมมีมากกว่าสังคมที่สื่อมีความลำเอียงไปทางใดทางหนึ่ง

ดังนั้น การมีทรัพยากรหรือความเชี่ยวชาญด้านการใช้สื่อซึ่งระบุไว้ในประการแรกแต่เพียงอย่างเดียว จึงยังไม่เพียงพอต่อการสร้างความสำเร็จให้กับขบวนการฯ และจำเป็นต้องมีปัจจัยอีกประการหนึ่งช่วยหนุนเสริม นั่นคือบรรทัดฐานและปฏิบัติการของสื่อในสังคม ซึ่งเป็นเสมือนช่องทางหรือประตูสู่ปฏิบัติการทางวาทกรรม ตัวอย่างเช่น เมื่อพิจารณาขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิทธิสตรีที่เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกาและในยุโรป จะพบว่าลักษณะทางวัฒนธรรมของปริมาณพลสาธารณะในสหรัฐอเมริกามีการเปิดโอกาสให้ขบวนการทางสังคมสามารถสร้างปฏิบัติการทางวาทกรรมได้มากกว่าในยุโรป

ประการที่สาม วาทกรรมและสัญลักษณ์ที่ถูกนำเสนอสู่ปริมาณพลสาธารณะผ่านเวทีสื่อมีศักยภาพไปสู่ความสำเร็จไม่เท่ากัน ดังที่ Snow and Benford(1988) ได้เสนอเรื่องความถูกต้อง/แม่นยำในการเล่าเรื่องเอาไว้ว่า กรอบโครงใหม่บางอย่างที่ขบวนการฯเสนออาจได้รับการตอบสนองจากสังคมหนึ่งมากกว่าอีกสังคมหนึ่ง เพราะมีเรื่องราว คติพื้นบ้าน ฯลฯ ซึ่งเป็นมรดกทางด้านวัฒนธรรมหล่อหลอมอยู่ ดังกรณีขบวนการเคลื่อนไหวสิทธิความเป็นพลเมือง ซึ่งมาร์ติน ลูเธอร์ คิงส์ จูเนียร์ ได้นำพื้นฐานมรดกทางวัฒนธรรม(cultural resonance)มาใช้ และสามารถดึงดูดจิตใจผู้คนได้อย่างมีพลัง โดยการหยิบเอามรดกทางวัฒนธรรมคลาสสิก อันเป็นความเข้าใจร่วมของผู้คนในสังคมเกี่ยวกับความหมายของเสรีภาพที่วางอยู่บนระเบียบทางสังคมอันยุติธรรม และการให้ความยอมรับหรือรับรองแก่ผู้คนที่มีความแตกต่างหลากหลายในสังคม มาใช้อย่างเหมาะสม ซึ่งเป็นการสร้างวงขอบทางความคิด และสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมการรุกรานสิทธิเสรีภาพของผู้คน ซึ่งทำให้ มาร์ติน ลูเธอร์ คิง จูเนียร์ประสบความสำเร็จในการระดมทั้งคนผิวดำและคนผิวขาวด้วย

กรอบการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้จึงเป็นการนำเอามิติทางวัฒนธรรมกลับเข้ามาวิเคราะห์อีกครั้ง ทว่าไม่ได้นำมาอธิบายในฐานะเป็นปัจจัยเชิงโครงสร้างเหมือนสำนักคลาสสิก แต่เป็นการขยายมิติของกระบวนการระดมให้กว้างขวางออกไป

ประการสุดท้าย ลักษณะความสอดคล้องระหว่างการเล่าเรื่องกับข้อเท็จจริง(narrative fit) กล่าวคือ การปฏิบัติการสร้างหรือให้ความหมายบนฐานของกรอบโครงหลัก(master frame) ที่ถูกนำเสนอโดยขบวนการฯ จะต้องมีข้อมูลเชิงประจักษ์บางอย่างรองรับ เช่น กรณีขบวนการต่อต้านนิวเคลียร์ซึ่งมีที่มาจากเหตุการณ์ไคกานากูกรรมในโรงไฟฟ้าเชอร์นาบิล โดยขบวนการฯดังกล่าวต้องต่อสู้กับกระแสความคิดหลักที่เชื่อในความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งสนับสนุนการใช้พลังงานนิวเคลียร์

3. เงื่อนไขปัจจัยกับผลสำเร็จหรือล้มเหลว

3.1 ปัจจัยด้านองค์การเคลื่อนไหว

การศึกษาเพื่อค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเชิงเหตุกับผลสะท้อนที่เกิดขึ้นจากการกระทำร่วมหรือการเคลื่อนไหวประท้วงของขบวนการทางสังคม โดยใช้ทฤษฎีคลาสสิกของสำนักพฤติกรรมร่วม จะพบว่า สำนักดังกล่าวมีฐานคติสำคัญในการอธิบายการเกิดพฤติกรรมร่วมหรือการกระทำการร่วมว่า ปัจจัยเชิงเหตุประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการกระทำการร่วม คือปัจจัยด้านความเข้มแข็งทางโครงสร้างของสังคม อันนำมาสู่ผลคือความขัดข้องใจหรือการลิดรอนเชิงเปรียบเทียบ

ทฤษฎีระดมทรัพยากรยุคต้นๆ ได้พัฒนาตัวแปร โดยให้ความสำคัญกับตัวแปรภายในองค์กร เช่น โครงสร้างพื้นฐานด้านองค์กร ระดับทรัพยากรขององค์กร ว่าเป็นหัวใจในการวิเคราะห์ผลสำเร็จ ล้มเหลว หรือผลสะท้อนของขบวนการทางสังคม

ผลงานของ Gamson(1975) ได้ศึกษาพบว่า ขบวนการทางสังคมที่ประสบความสำเร็จมักมีปัจจัยสำคัญคือ ความเป็นองค์กรที่มีลักษณะแบบวิชาชีพ หรือองค์กรแบบระบบราชการ ที่มีการบังคับบัญชาสั่งการ, มีการระบุตำแหน่งและการแจกแจงหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ มีลักษณะการรวมศูนย์, มียุทธศาสตร์หรือแนวทางการต่อสู้ในลักษณะเผชิญหน้าด้วยการใช้ความรุนแรง ซึ่งองค์กรที่มีลักษณะดังกล่าวนี้มีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จสูง

แต่ Piven & Cloward (1977) กลับมองว่าความคิดของ Gamson ดังกล่าวไม่ถูกต้องหรือไม่ถูกต้องทั้งหมด โดยเห็นว่า แท้จริงแล้วอำนาจของคนจนนั้นสร้างขึ้นโดยการสร้างสิ่งที่เรียกว่า “องค์การเคลื่อนไหวทางสังคม” ซึ่งมีลักษณะเป็นพาหนะหรือเครื่องมือที่ใช้ในการระดมทรัพยากรรวมทั้งสมาชิกให้เข้ามาสู่องค์กร ทำให้เกิดความเป็นไปได้ที่จะมีทรัพยากรทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองมากเพียงพอ อีกทั้งองค์การเคลื่อนไหวยังทำหน้าที่ในการสร้างและพัฒนายุทธศาสตร์-ยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวต่อสู้ นอกจากนี้้องค์การเคลื่อนไหวยังสามารถทำให้เกิดความต่อเนื่องในการระดมทางการเมือง อย่างไรก็ตาม Piven & Cloward เห็นว่า โมเดลดังกล่าวนี้ประสบปัญหาในการอธิบายที่สำคัญคือ บางครั้งปัจจัยเหล่านี้ก็ไม่สามารถบังคับให้ชนชั้นนายอมทำตาม ซึ่งเกณฑ์ในการประเมินประสิทธิภาพของขบวนการทางสังคมที่เขาเสนอก็คือ การพิจารณาถึงประสิทธิภาพของการเข้าไปหยุดยั้งหรือเปลี่ยนแปลงสถาบันที่เกี่ยวข้องกับประเด็นในการเคลื่อนไหว และพิจารณาว่าเกิดเสียงสะท้อนกลับมามากน้อยเพียงใด เพราะสำหรับเขาแล้วความสำเร็จของขบวนการเคลื่อนไหวของคนจนคือ ประสิทธิภาพในการใช้ยุทธวิธีขัดขวาง ทำทลายระบบการเมืองปกติ

งานศึกษาอีกชิ้นหนึ่งที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของปัจจัยภายในองค์กร คืองานของ Lee Ann Banaszak(1996) ซึ่งศึกษาเปรียบเทียบขบวนการผู้หญิงในประเทศสหรัฐอเมริกาและ สวิสเซอร์แลนด์ ว่า เหตุใดขบวนการดังกล่าวในสหรัฐอเมริกาจึงประสบความสำเร็จมากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นเรื่องสิทธิการเลือกตั้ง กล่าวคือในอเมริกาได้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ เพื่อให้สตรีมีสิทธิในการเลือกตั้งนับตั้งแต่ศตวรรษ 19 เป็นต้นมา ในขณะที่สวิสเซอร์แลนด์ซึ่งมี ขบวนการผู้หญิงเกิดขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ.1909 กลับเพิ่งมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อให้ผู้หญิงมีสิทธิใน การเลือกตั้งในช่วงทศวรรษ 1990 นี้เอง รวมทั้งได้ศึกษาพบว่า ในบางรัฐและแคว้น(canton)ของ สวิสเซอร์แลนด์ได้ให้สิทธิแก่ผู้หญิงก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขรัฐธรรมนูญในระดับชาติ

งานของ Banaszak ชิ้นนี้ต้องการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความล้มเหลวหรือความ ล้มเหลวของขบวนการเคลื่อนไหวสตรีในสองประเทศดังกล่าว โดยทดสอบปัจจัยที่ใช้อธิบายจาก กรอบความคิด 3 กรอบ คือ กรอบทฤษฎีการระดมทรัพยากร ที่เน้นในเรื่องทรัพยากรการ เคลื่อนไหว กรอบโครงสร้างโอกาสทางการเมือง กรอบค่านิยมและความเชื่อร่วม

ซึ่ง Banaszak พบว่า ปัจจัยทางด้านสังคมภายใต้กรอบคิดเรื่องกระบวนการสร้างความ เป็นสมัยใหม่ เช่น ระดับการศึกษาและความแตกต่างทางวัฒนธรรมของผู้หญิงนั้นไม่เกี่ยวข้องกับ ความสำเร็จและความล้มเหลวของขบวนการฯ แต่พบว่าในแคว้น(canton) ของประเทศ สวิตเซอร์แลนด์ซึ่งการเคลื่อนไหวสิทธิสตรีประสบความสำเร็จนั้น ขบวนการฯดังกล่าวมีเครือข่าย ความสัมพันธ์กับองค์กรแรงงานและมีมรดกความเข้มแข็งของการเคลื่อนไหวด้านสิทธิสตรีในอดีต ซึ่งรัฐและแคว้น(canton)อื่นๆ ไม่มี โดยงานเขียนชิ้นนี้ได้ข้อสรุปว่า โครงสร้างโอกาสทางการเมือง ไม่ได้เป็นปัจจัยสำคัญในการก่อให้เกิดความสำเร็จ เนื่องจากขบวนการผู้หญิงของทั้งสองประเทศ ต่างก็อยู่ภายใต้ปัจจัยเอื้อและอุปสรรคที่เหมือนกัน แต่สิ่งที่ก่อให้เกิดความแตกต่างนั้น สืบ เนื่องมาจากการที่ประเทศสวิสเซอร์แลนด์มีลักษณะการตัดสินใจทางการเมืองในระดับแคว้น มากกว่าระดับชาติ ดังนั้น หากผู้มีอำนาจตัดสินใจทางการเมืองในระดับแคว้นไม่เห็นด้วย ผู้หญิงก็ จะถูกกดดันไม่ให้ออกมาเคลื่อนไหวเรียกร้อง ซึ่งทำให้ขบวนการฯไม่สามารถสร้างเครือข่ายการ เคลื่อนไหวที่กว้างขวางหรือขยายมากไปกว่าในระดับแคว้นดังกล่าว ขณะที่ขบวนการสตรีใน อเมริกาซึ่งไม่ต้องประสบกับปัญหานี้ สามารถสร้างในขบวนการเคลื่อนไหวระดับชาติได้

ดังนั้น ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของขบวนการสตรีดังกล่าวก็คือ การตัดสินใจเชิงยุทธศาสตร์(strategic decision) เนื่องจากพบว่า โครงสร้างโอกาสทางการเมือง และทรัพยากรในการเคลื่อนไหวนั้นเอื้ออำนวยแก่ขบวนการผู้หญิงในสวิสเซอร์แลนด์ไม่แตกต่าง หรืออาจจะมากกว่าในสหรัฐอเมริกาเสียด้วยซ้ำ แต่ปัญหาคือขาดการตัดสินใจเชิงยุทธศาสตร์ใน การใช้ทรัพยากรและยุทธวิธีในการเคลื่อนไหว ทฤษฎีการระดมทรัพยากรจึงไม่สามารถอธิบาย ความล้มเหลวของขบวนการผู้หญิงในสหรัฐอเมริกาได้ เนื่องจากการตัดสินใจไม่ได้เป็นเพราะการ

ขาดทรัพยากร แต่เป็นความขาดแคลนด้านข้อมูลข่าวสารและไม่สามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Banaszak, 1996:216)

3.2 โครงสร้างโอกาสทางการเมือง

งานช่วงต่อมาคือ การวิเคราะห์โครงสร้างโอกาสทางการเมือง ซึ่งได้วิพากษ์งานของสำนักการระดมทรัพยากรในยุคแรกๆ เป็นการวิเคราะห์ที่ขาดการให้ความสำคัญกับบริบททางการเมืองของขบวนการทางสังคม และให้ความสำคัญปัจจัยภายในองค์กรเป็นหลัก โดยงานช่วงต่อมอดังกล่าวได้หันไปเน้นที่การวิเคราะห์ว่า ผลสำเร็จหรือผลสะท้อนที่เกิดขึ้นของขบวนการทางสังคมขึ้นอยู่กับโอกาสที่ถูกสร้างขึ้นโดยวิกฤตการณ์ทางการเมือง หรือจากบริบทเชิงโครงสร้างของกระบวนการระดม

จุดสำคัญในการวิเคราะห์โครงสร้างโอกาสทางการเมืองคือ ระดับความสำเร็จของขบวนการทางสังคมนั้น ขึ้นอยู่กับความสามารถในการใช้ประโยชน์จากความอ่อนแอของฝ่ายที่เผชิญหน้าด้วย ซึ่งได้แก่ บริบททางการเมืองที่รัฐ ผู้มีอำนาจทางการเมือง ฝ่ายที่เผชิญหน้า ฝ่ายต่อต้านขบวนการฯ ตกอยู่ในสภาวะอ่อนแอ

3.3 ยุทธวิธีเคลื่อนไหวต่อสู้

แม้ทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มผลักดันทางการเมืองหรือพหุนิยม จะเห็น่วิธีการแบบกลางๆ (moderation) เช่น การล๊อบบี้ ฯลฯ มีประสิทธิภาพมากกว่าวิธีการแบบขัดขวาง ทำลายระบบการเมืองปกติ(disruptive) และวิธีการใช้ความรุนแรง แต่การถกเถียงว่าวิธีการต่อสู้แบบใดมีประสิทธิภาพมากกว่ากันก็ยังไม่เป็นที่ยุติ ดังจะเห็นได้จากงานเขียนต่างๆ ที่ได้ข้อสรุปซึ่งขัดแย้งกัน เช่น งานของ Taft and Ross(1968) พบว่า ผลจากการที่คนงานใช้ความรุนแรงในการต่อสู้ก่อให้เกิดอันตรายต่อสภาพแรงงาน และได้ผลสะท้อนจากการเคลื่อนไหวน้อย ซึ่งงานของ Snyder and Kelly (1976) ซึ่งศึกษาขบวนการแรงงานในอิตาลีระหว่างปี ค.ศ.1878 - 1903 ก็ได้ข้อสรุปที่คล้ายกัน โดยงานที่มีข้อค้นพบแตกต่างออกไป ได้แก่ Gamson(1975) ซึ่งศึกษาขบวนการทางสังคม จำนวน 53 กลุ่ม และพบว่า วิธีการใช้ความรุนแรงและยุทธวิธีการขัดขวาง ทำลายระบบปกติมีประสิทธิภาพมากกว่า ซึ่งหลังจากการศึกษาดังกล่าวก็ได้มีการศึกษาต่อในหลายวิธีการด้วยกัน เช่น การใช้ข้อมูลเดิมนำวิธีการวิเคราะห์ด้วยสถิติขั้นสูงมาใช้ในการวิเคราะห์ (ดูงานเหล่านี้ใน Gamson, 1990 ภาคผนวก) รวมทั้งงานของ McAdam(1983) Tarrow(1998), Tilly(1975) โดยงานของ Piven and Cloward(1977) ซึ่งพิมพ์ออกครั้งแรกในปี 1993) ได้ยืนยันว่าวิธีการยุทธวิธีการขัดขวาง ทำลายระบบปกติ และการใช้ความรุนแรงมีประสิทธิภาพมากกว่า โดยมีเหตุผลสำคัญในการอธิบายคือ ยุทธวิธีดังกล่าวเป็นทรัพยากรสำคัญที่สุดซึ่งขบวนการของคนจน

คนไร้อำนาจสามารถครอบครองและใช้เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายของขบวนการ เพราะผู้คนเหล่านี้ไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรเชิงสถาบัน ซึ่งถูกครอบครองโดยผู้ที่อยู่ในวงขอบระบบการเมืองปกติ เช่น พรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์

ข้อถกเถียงเหล่านี้จึงไม่อาจหาความจริงแท้หรือข้อสรุปที่ตายตัวได้ เนื่องจากประสิทธิภาพของยุทธวิธีวิธีการขัดขวาง ทำลายระบบปกติ และยุทธวิธีการใช้ความรุนแรงนั้น ขึ้นอยู่กับบริบทโครงสร้างโอกาสทางการเมืองของขบวนการทางสังคม อีกทั้งยังผันแปรไปตามลักษณะของระบบการเมือง ตลอดจนท่าทีของรัฐว่าจะใช้การปราบปรามที่รุนแรงหรือไม่ กล่าวคือ เมื่อใดก็ตามที่ระบอบการเมืองมีลักษณะผ่อนปรน และท่าทีที่ให้การต้อนรับกลุ่มทำลายระบบการเมืองปกติ เมื่อนั้นก็จะเป็นเงื่อนไขที่ทำให้ยุทธวิธีทั้งสองแบบนี้มีประสิทธิภาพ แต่เมื่อใดก็ตามที่ระบอบการเมืองมีลักษณะตรงกันข้าม การใช้วิธีการดังกล่าวก็จะเท่ากับการเชื้อเชิญให้รัฐปราบปรามด้วยความรุนแรง ทั้งนี้ เงื่อนไขที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ วัฒนธรรมการยอมรับวิธีการใช้ความรุนแรงในแต่ละสังคม ซึ่งมีความแตกต่างกัน (Giugni, et al 1999: xviii) นอกจากนี้ McAdam (1983) ยังเห็นว่าประสิทธิภาพของขบวนการนั้นขึ้นอยู่กับสมรรถนะในการคิดค้นกลยุทธ์ใหม่ๆ ขึ้นมาใช้กับยุทธวิธีการขัดขวางระบบปกติ (disruptive) ได้อย่างหลากหลายในวงจรรวมเคลื่อนไหวประท้วง

4. ปัญหาบางประการ

การศึกษาผลสำเร็จ ล้มเหลว หรือผลสะท้อนของขบวนการทางสังคมเท่าที่ผ่านมา มีปัญหาที่ควรตระหนักบางประการ ดังต่อไปนี้

1) ปัญหาการประเมินความสำเร็จของขบวนการทางสังคม โดยผู้ชี้วัดจากภายในและภายนอกขบวนการ กล่าวคือ นักเคลื่อนไหวในขบวนการฯ กับนักวิจัยภายนอกจะมีตัวชี้วัดแตกต่างกัน รวมทั้งปัญหาของการสร้างตัวชี้วัดในระดับสากลและนำไปวัดขบวนการทางสังคมในบริบทที่แตกต่างกัน เนื่องจากความต้องการและจุดมุ่งหมายถูกกำหนดโดยแต่ละขบวนการฯ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะของตน (เช่น ขบวนการผู้หญิงในประเทศโลกตะวันตกย่อมมีความแตกต่างจากขบวนการผู้หญิงในประเทศโลกที่สาม ซึ่งยังเกี่ยวข้องกับปัญหาปากท้อง, สภาพการทำงาน ฯลฯ)

2) ปัญหาด้านความซับซ้อนของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลสะท้อน กล่าวคือ ตัวกระทำที่ก่อให้เกิดผลสำเร็จ ล้มเหลวหรือผลสะท้อนนั้น มิได้มีเพียงขบวนการทางสังคมฯ แต่เพียงอย่างเดียว เนื่องจากขบวนการทางสังคมเองก็มีลักษณะเป็นตัวกระทำที่สลับซับซ้อน ประกอบไปด้วยองค์ที่ที่หลากหลาย ซึ่งองค์เหล่านั้นก็อาจมียุทธศาสตร์และจุดมุ่งหมายที่แตกต่างหลากหลายออกไป

ยิ่งไปกว่านั้น ขบวนการทางสังคมก็มีพันธมิตรที่หลากหลาย ทั้งพรรคการเมือง ตัวกระทำ การสาธารณะ ฯลฯ ตัวอย่างเช่น ในกรณีขบวนการเคลื่อนไหวของผู้หญิง นโยบายของบางพรรค

การเมือง หรือบางนโยบายของรัฐบาลที่เอื้อแก่การเคลื่อนไหวในยุคนี้ๆ อาจเข้ามาเกี่ยวข้องกับผลสำเร็จของขบวนการฯแตกต่างกันออกไป ผลสำเร็จที่เกิดขึ้นจึงไม่ได้มาจากส่วนใดส่วนหนึ่งอย่างเฉพาะเจาะจง แต่มาจากหลายตัวกระทำกรและจากหลายแหล่งที่มาซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อกัน ทั้งนี้ ยังต้องคำนึงถึงปัจจัยอื่นๆ ในสภาพแวดล้อมนั้นๆ ด้วย ดังนั้น ในการศึกษาจึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงโครงสร้างโอกาสทางการเมือง และระบบการดำรงอยู่ของพันธมิตร รวมทั้งเครือข่ายความสัมพันธ์ด้วย

3) ปัญหาความหลากหลายของตัวกระทำกร ซึ่งนำไปสู่ปัญหาในการศึกษาความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลภายใต้การตัดสินใจที่เฉพาะเจาะจงทางนโยบายสาธารณะ เนื่องจากการศึกษาผลสำเร็จและล้มเหลวมีพลวัตอยู่มาก การหาความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลจึงมีความเป็นไปได้ยาก กล่าวคือ เหตุการณ์หรือสิ่งที่เกิดขึ้นไม่ได้มีความสัมพันธ์แบบเส้นตรง ทำให้ยากที่จะบอกได้ว่าสิ่งใดมาก่อน-หลัง การวิเคราะห์ในเชิงเงื่อนไขและบริบทจึงน่าจะมีความสำคัญและมีประโยชน์มากกว่าการหาความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลแบบเส้นตรง เช่น การวิเคราะห์ยุทธวิธีวิธีการเคลื่อนไหวต่อสู้, ลักษณะองค์กรการเคลื่อนไหว ฯลฯ ดังที่ได้ยกขึ้นมาพิจารณา

การศึกษาในมิติเรื่องความสำเร็จ ล้มเหลว หรือผลสะท้อนจึงควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ ประการแรก การเก็บข้อมูลโดยไม่ควรจำกัดเฉพาะขบวนการฯที่มุ่งศึกษาเท่านั้น แต่จะต้องดูว่ามีตัวกระทำกรอื่นใดเข้ามาเกี่ยวข้องอีกบ้าง ซึ่งอย่างน้อยก็ควรคำนึงตัวกระทำกรสำคัญๆ ดังต่อไปนี้ คือ ผู้ปกครอง พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ สื่อสารมวลชน และฝ่ายต่อต้านขบวนการฯ (Giugni, 1999: xxiv)

ประการที่สอง ไม่ควรพิจารณาเฉพาะปัจจัยที่เกี่ยวข้องและส่งผลกระทบต่อผลสะท้อนในระดับองค์กรเท่านั้น เช่น การระดม, ยุทธศาสตร์, แนวทางการต่อสู้เคลื่อนไหว, ศักยภาพขององค์กร แต่ควรพิจารณาตัวแปรในระดับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่กว้างขวางกว่าด้วย ได้แก่ โครงสร้างโอกาสทางการเมือง และมิติทางสังคม-ประชากร (Giugni, 1999: xxiv)

ประการที่สาม ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกรณีศึกษาที่แตกต่างกันซึ่งเกิดขึ้นในบริบทเดียวกัน หรือกรณีศึกษาลักษณะเดียวกันแต่เกิดขึ้นในบริบทที่แตกต่างกัน เพื่อทดสอบลักษณะความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งยังไม่มีการศึกษาในลักษณะเช่นนี้ในสังคมไทย

ประการที่สี่ การศึกษาขบวนการทางสังคมในมิติผลสำเร็จ ล้มเหลว หรือผลสะท้อนในสังคมไทยยังคงมีไม่มากนัก ผู้ศึกษาจึงควรให้ความสนใจทั้งกรณีที่ประสบความสำเร็จและล้มเหลว ซึ่งการศึกษาที่ผ่านมาในสังคมไทยมักจะเป็นการศึกษาเฉพาะขบวนการทางสังคมที่ใหญ่โตและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมาก ดังเช่นความนิยมในการศึกษากรณีสมัชชาคนจนซึ่งเป็นขบวนการเคลื่อนไหวที่ประสบความสำเร็จในการเคลื่อนไหวมากกว่าขบวนการอื่นๆ ดังนั้น จึงควร

มีการศึกษาเปรียบเทียบกับขบวนการเคลื่อนไหวที่มีลักษณะคล้ายกันแต่ประสบความสำเร็จ
เพื่อวิเคราะห์ให้เห็นความแตกต่างของปัจจัยที่เกี่ยวข้องด้วย

.....

บรรณานุกรม

- Buechler, Ateven M. 2002. **Social Movements in Advanced Capitalism, The Political Economy and Cultural Construction of Social Activism.** London: Oxford University Press.
- Burstien, Paul. 2002. *Social Movement and Public Policy* in Della Port, D and Diani, M. 2002. **Social Movement :an introduction.** Oxford/Cambridge, MA : Blackwell.
- Fowerraker, Joe. 1995. **Theorizing Social Movement.** London: Pluto Press.
- Giugni, Marco, McAdam, Doug & Tilly Charles, editors. 1999. **How Social Movements Matter.** Indianapolis: University of Minisota.
- Gamson, William. 1975. **The Strategy of Social Protest.** Dorsey: Homewood.
- Gurr, Ted R. 1970. **Why Men Rebel.** NJ: Prineton University Press.
- John McCarthy and Meyer Zald, (1973) "*Resource Mobilization and Social Movements: A PartialTheory*" **American Journal of Sociology** . vol82 no.6:pp.1212-1214.
- Jenkins, Craig. (1977). Resource Mobilization Theory and the Study of Social Movements. In **Annual Review of Sociology** 9:527-53.
- Kitschelt, Herbert. 1986. Political Opportunity Structures and Political Protest: Anti-Nuclear Movements in Four Democracies. **British Journal of Political Science**, 16: 57-85.
- Klandermans, Bert and Staggenborg, Suzanne, eds. 2002. **Methods of Social Movement Research.** Indianapolis : University of Minisota.
- Krisri, Hanspeter, Rudd Koopmans, Jan Willem and Macro G. Giugni. 1995. **New Social Movements in Wester Europe: A Comparative Analysis.** Minnesota: University of Minnesota Press.
- Lee Ann, Beckwith, Karen, Dieter, Rucht, eds. 2003. **Women's movements facing The reconfigured state.** Cambridge : Cambridge University Press.
- McAdam, Doug. 1982. **Political process and the development of black insurgency 1930-1970.** Chicago: The University of Chicago Press.

- McAdam, Doug. 1983. Tactical Innovation and the Pace of Insurgency. **American Sociological Review** 48:735-54.
- McAdam, Doug, Tarrow, Sidney and Tilly, Charles. 2001. **Dynamics of Contention**. Cambridge: Cambridge University Press.
- McPhail, Clark. 1991. **The Myth of the Madding Crowd**. New York: Aldine De Gruyter,
- Missingham, Bruce D. 2003. **The Assembly of the Poor in Thailand : From Local Struggles to National Protest Movements**. Chiangmai: Silkworm Book.
- Piven, Frances Fox and Richard A. Cloward. 1977. **Poor people's movements : why they succeed, how they fail**. New York : Pantheon Books, 1977.
- Prudhisan Jumbala and Maneerat Mitprasat. 1997. Non-governmental Development Organisations: Empowerment and Environment. pp.195-216. in Hewison, Kevin. **Political Change in Thai Democracy and Participation**. London: Routledge.
- Snow, David and Benford, Robert. (1988) Ideology, Frame Resonance and Participant Mobilization. pp.197-218. in Klandermans, B, Krisri, Hanspeter and Tarrow, Sidney. **From Structure to Action**. Greenwich, CT: JAI Press.
- Schumaker, Paul D. 1975. Policy Responsiveness to Protest Group Demands. **The Journal of Politics**. 37: 488-521.
- Tarrow, Sidney (1998). **Power in movement : Social movements and Contentious Politics**. Cambridge: Cambridge University Press.